

ÇEVRE PSİKOLOJİSİ

ÖZET

Çevre –insan ilişkisinin psikolojik boyutu 1960’lardan sonra ele alınmaya başlanmıştır. Çevre–birey etkileşiminde, birey aktif bir rol oynar. Günümüz yurttaşlığının temel özelliklerinden olan “Aktif Vatandaşlık” çevreye ilgiyi arttırmış ve çevre odaklı sivil girişimler artmıştır.

GİRİŞ

İçinde yaşadığımız çevremizin, gelişimimiz, ruhsal yapımız ve kişiliğimiz üzerinde önemli etkileri vardır. Evliya Çelebi, (1611 - 1682) Bimarhanelerde (Bimarhane :Osmanlı İmparatorluğu döneminde çoğu zaman cami ve medreselerin bitişiğinde yer alan tedavi merkezleri.Ancak zamanla yalnızca akıl hastalarının bakıldığı,tedavilerinin yapıldığı yerlere dönüşmüşlerdir.) psikiyatrik hastaların tedavisinin, müzik(ney), banyo, su sesi vb ortam düzenlenmeleri ile sazandeler ve nazandeler” eşliğinde yapıldığını yazar.Bu dönemde İstanbul Bayezit ve Amasya Bimarhaneleri en ünlüleri idi. Ancak daha sonra gelişen psikoloji bilim dalı, 1960’lı yıllarda çevre ile ilgilenmeye başlamıştır. Çevre, psikoloji alanında da ilgi odağı olmaya başlamış ve başta ABD olmak üzere Fransa’da ve diğer ülkelerde makale ve kitaplar yayınlanmaya başlanmıştır (Barker “Ekolojik Psikoloji” kitabı 1968,Erpicum 1972 de bir makalesinde ele alır.) (MORVAL, J.(Çev:N.Bilgin,): Çevre Psikolojisine Giriş,Ege Ü.Basımvei,1995).

Resim 1:Osmanlı Dönemi Anadolu Bimarhanelerinden bir örnek.

İnsan Gelişimi ve Çevre

İçinde yaşadığımız çevremiz; kentimiz,semtimiz,evimiz, caddeler ve cami/ kilise gibi inanç mekanları ile okul gibi eğitim kurumlarımızın, ağaçlar, orman, göl/akarsuların başta kişiliğimiz olmak üzere ruhsal yapımız üzerinde oldukça önemli etkileri vardır. Bu çevre faktörleri her bireyin psikolojik haritasında bir şekilde yer alır. Bu harita, bireyin bir yerle ilgili kurduğu iç imgedir. Mekanlar, sokaklar, evler bunların duygusal yükleri ve aralarındaki bağlantı biçimidir. Bu psikolojik haritada birey, aşağıdaki şemada da gösterildiği gibi çevrelenmiş durumdadır. (Şema 1). Bireyler

yaşadıkları mekanlarla bazan bir “psikolojik özdeşleşme” yaşarlar ve bu mekanlar onlara geçmişten geleceğe önemli psiko-sosyal etkiler yaşatırlar. Bazı mekanlarda huzur ve mutluluk, bazılarında hüzn ve keder hissedilebilir. Psikolojik haritada yer alan her mekanın bireyin düşünce, duygu ve davranışı üzerinde kendine özgü bir etkisini bulmak her zaman olasıdır.

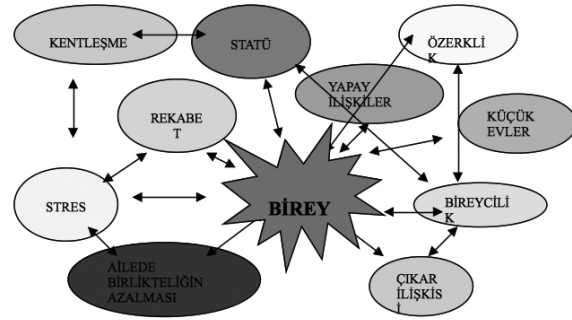

Şema 1: Birey ve Çevre

Çevre ve Stres

Stres bilindiği üzere bireye bir psikolojik tehdit oluşturan ve bireyin psikolojik dengesini bozmaya yönelik her hangi bir baskı olarak tanımlanabilir. Bu durum uygun bir uyaran düzeyinde ise bireyin gelişimine katkıda bulunabilirken, sürekli ve yoğun olduğunda başta psikolojik sorunlar (depresyon, anksiyete vb) olmak üzere sosyal (uyumsuzluklar, çatışmalar vb) ve organik sonuçlara (ağrılar, kalp ve damar sorunları vb.) yol açabilir. Son yıllarda özellikle kentleşme ve bireyselleşme sonucu insanların yeni bir stresle tanıştıklarından sık sık söz edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle insanı kalabalık içinde yalnızlaştıran ve “Kır”ın doğal güzelliklerinden (yeşil alanlar) yoksun kentlerin çevre psikolojisi açısından ele alınması zorunlu hale gelmiştir.

Yukarıda da değinildiği gibi, çevre psikolojisi bir psikososyal alan olarak çevrenin kişinin düşünce, davranış ve duyguları üzerindeki etkisini inceleme alanı olarak ele alır. Kentin yaşam koşullarında bireyin algılamaları, davranışları, beklentileri ve ilişkilerinin ele alındığı şemada (şema 2) bu karmaşık durum gösterilmeye çalışılmıştır. (Bilgin, N: Çevre Psikolojisi) (Güvenç, B.: İnsan Ve Kültür, Remzi Kitabevi, 1994)

Şema 2: Kentin Bireye Etkisi

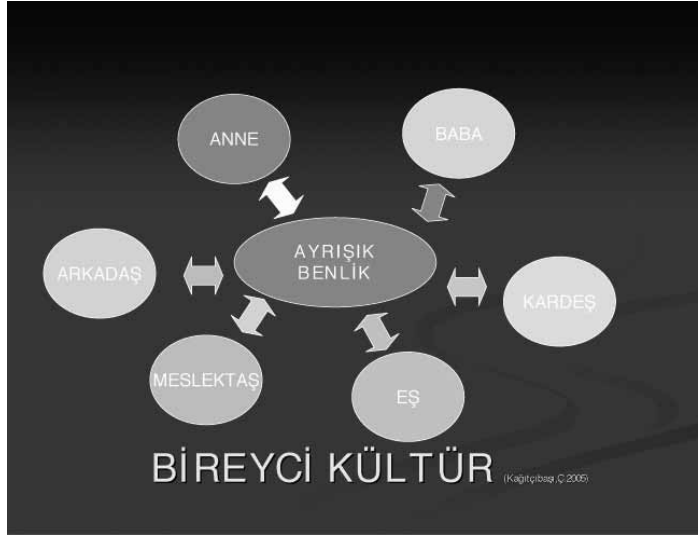
Birey, Kültür ve Çevre

Çevre-birey etkileşimi sorunlu olabileceği gibi, çözüm de üretebilir. Son on yılda çevreye ilginin altında yatan temel nedenlerden biri de çevrenin yeniden düzenlenerek bireye ve topluma katkısının arttırılmasıdır. (Bulut, Y., Göktuğ, T.H.: Sağlık Bulma Yönünde Çevresel Bir Etken Olarak İyileştirme Bahçeleri. GOÜ Ziraat F. Derg. 2006, 23(2), 9-15.) Birey açısından çevre bütüncül olarak ele alındığında üç ayrı çevreden söz edilebilir;

- Micro çevre: Kişisel alan, mahremiyet alanı
- Mezzo çevre; Evlerimiz, ailelerimiz, komşuluk ilişkileri, mahallelilik.
- Makro alan: Kentlerimiz, Kentsel Nüfus, Ulusal Bağlar vb.

Kişiliğimizin karakteristiklerini oluşturan algılarımız ve tutumlarımız bu çevrelerle

ilişkimiz sonucu oluşur. Microçevrede birey kendi çevresel sınırlarını resimdeki gibi sınırlamıştır; bireyin yer aldığı merkezden çevreye doğru, özel alan (0-0.50 m.), kişisel alan (0.50-1.20 m.), sosyal alan (1.20-3 m.) ve ortak alan (3.m sonrası) ortalama uzaklık birimleri ile birlikte verilmektedir. Bu sınırlar bireyin algı ve tutumlarını doğrudan etkiler.Sınırların çeşitli şekillerde ihlali bireyde kaygı yaratır.Özellikle batı bireyci kültürlerinde bu sınırlar oldukça belirgin iken, bizim gibi gelenekçi -toplulukçu Asya kültürlerinde bu sınırlar biraz daha geniş ve esnektir. (şema 3 ve şema 4) (Kağıtçıbaşı,Ç:İnsan ve İnsanlar) (Şerif,M.,Şerif,C.:Sosyal Psikolojiye Giriş (2 cilt),Sosyal Yayınları,1995).

Şema 3:Bireyci Kültürde Birey-Çevre İlişkileri

Şema 4:Toplulukçu Kültürde Birey-Çevre İlişkileri

Sağlık ve Çevre

Birey – çevre ilişkileri düzenlendiğinde kültürel özellikler mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Birey çevreyle özdeşleşmeyi kendi kültürü doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Yeşil alanlar, yaşam alanları oluşturulurken bireye ve topluma huzur veren, olumlu çağrışımlar yaptıran ve sonuçta stresini azaltan ya da stresıyla başa çıkmasının kolaylaştıran etkenler öncelikli olmalıdır.

Psikiyatrik tedavi girişimlerinde de yaşam ve yeşil alan düzenlemelerinin özel bir önemi bulunmaktadır. Hastalara yönelik meşguliyet yada beceri kazandırma tedavilerinde bahçe düzenlemeleri özel bir öneme sahiptir. Hastaların birlikte etkinlikte bulundukları bu bahçelerde peysajdan, ürün elde etmeye kadar birçok etkinlik düzenlenebilmektedir. Hastalar birlikte olmanın, öğrenmenin, deneyimini paylaşmanın, üretmenin ve belki de en önemlisi kendi bedeni dışında bir şeylerle olumlu uğraşmanın verdiği etki ile iyileşmelerinde önemli gelişmeler olabilmektedir.

Yerel yönetimler son yıllarda özellikle büyük kentlerde (İstanbul, Ankara, Bursa) “hobi bahçeleri” oluşturmuşlardır. Yalnızca hasta insan değil sağlıklı insanın da sağlığını korumak ve daha sağlıklı bir yaşamı için yeşil alana olan gereksinim ve ilgi günümüzde giderek artmaktadır. Kentli bireyin kentiyle “aidiyet bağı” kurması için çevre düzenlemelerinin özel bir yeri vardır. Bu bağlamda yerel yönetimlerin bu alana ilgilerinin artacağı beklenmektedir.

SONUÇ

İster dağlar ovalar gibi doğal olsun, ister binalar, köprüler, cami ve kiliseler gibi yapay, ister diğer insanlarla ilişkileri düzenleyen sosyal, ister uzaklıkla ilişkili micro, mezzo ve makro insan ilişkileri olsun, çevre gelişimin her döneminde önemlidir. Kültürle de ilişkili olarak algılanan ve içselleştirilen/özdeşleştirilen çevreye ilgi gelecek on yıllarda da önemli yerini koruyacaktır.

KAYNAKLAR

1. Morval, J.(Çev:N.Bilgin,): Çevre Psikolojisine Giriş,Ege Ü.Basımrvai,1995.
2. Güvenç,B.:İnsan ve Kültür,Remzi Kitabevi,1994
3. Kağıtçıbaşı,Ç.:Sosyal Psikoloji,Evrin yayınevi,1984.
4. Şerif,M.,Şerif,C.:Sosyal Psikolojiye Giriş (2 cilt),Sosyal Yayınları,1995
5. Güvenç,B.:İnsan Ve Kültür,Remzi Kitabevi,1994
6. Bulut.Y.,Göktuğ ,T.H.:Sağlık Bulma Yönünde Çevresel Bir Etkin Olarak İyileştirme Bahçeleri.GOÜ Ziraat F.Derg.2006,23(2),9-15.

DİYARBAKIRDA
ÇEVRE VE
DOĞA